

BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARIDA MATN USTIDA ISHLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Yusupova Umida Zayniddin qizi

Andijon davlat pedagogika inisituti talbasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21768329>

Annotatsiya:

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qish darslarida matnni ifodali o'qish va tahlil qilish usullarining pedagogik ahamiyati yoritilgan. Ifodali o'qish orqali o'quvchilarning matn mazmunini chuqur anglash, nutq madaniyati, to'g'ri talaffuz, intonatsiya va o'qish savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiladigan metodlar tahlil qilingan. Shuningdek, matnni mazmuniy tahlil qilish, savol-javob, rolli o'qish va interfaol metodlardan foydalanishning ta'lim samaradorligiga ta'siri asoslab berilgan.

Аннотация:

This article examines the pedagogical significance of expressive reading and text analysis methods in primary school reading lessons. It discusses effective teaching strategies that improve students' reading literacy, comprehension, pronunciation, intonation, and oral communication skills. The paper also highlights the role of text analysis, question-and-answer activities, role reading, and interactive methods in enhancing the effectiveness of reading instruction.

Abstract:

В статье рассматривается педагогическое значение выразительного чтения и методов анализа текста на уроках чтения в начальных классах. Проанализированы эффективные способы формирования читательской грамотности, понимания содержания текста, правильного произношения, интонационной выразительности и речевой культуры учащихся. Особое внимание уделено анализу текста, вопросам и ответам, чтению по ролям и использованию интерактивных методов обучения.

Kalit so'zlar:

ifodali o'qish, matn tahlili, o'qish darsi, o'qish savodxonligi, intonatsiya, nutq madaniyati, interfaol metodlar, boshlang'ich ta'lim.

Ключевые слова:

expressive reading, text analysis, reading lessons, reading literacy, intonation, speech culture, interactive methods, primary education.

Keywords выразительное чтение, анализ текста, урок чтения, читательская грамотность, интонация, культура речи, интерактивные методы, начальное образование.

Kirish

Boshlang'ich ta'limda o'qish darslari o'quvchilarning o'qish savodxonligini, nutq madaniyatini va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Ushbu darslarning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarga matnni ravon, ongli va ifodali o'qishni o'rgatish hamda uning mazmunini chuqur tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishdir. Ifodali o'qish orqali o'quvchilar matndagi voqea va hodisalarni his etadi, qahramonlarning ruhiy holatini anglaydi, muallifning asosiy g'oyasini to'g'ri tushunishga erishadi. Shu bilan birga,

matnni tahlil qilish jarayoni o'quvchilarning mantiqiy fikrlashini, kuzatuvchanligini va xulosa chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi.

Zamonaviy ta'limda o'qituvchi faqat matnni o'qitish bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchilarni faol o'quv jarayoniga jalb etishi, turli metod va interfaol usullardan foydalanishi zarur. Ifodali o'qish va matnni tahlil qilish usullarining uyg'un qo'llanilishi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, kitobxonlik madaniyatini shakllantiradi hamda ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

O'qish darslarida matnni ifodali o'qish va tahlil qilish usullari

Ifodali o'qish – bu matnni to'g'ri, ravon va mazmuniga mos ohangda o'qish jarayonidir. Bunda o'quvchi nafaqat so'zlarni to'g'ri talaffuz qiladi, balki pauza, urg'u, intonatsiya va ovoz balandligidan o'rinli foydalanadi. Ifodali o'qish matn mazmunini chuqurroq anglashga yordam beradi hamda tinglovchiga matndagi hissiyot va g'oyani aniq yetkazadi.

Boshlang'ich sinflarda ifodali o'qishni shakllantirish uchun avvalo o'qituvchi matnni namuna sifatida ifodali o'qib berishi lozim. O'quvchilar o'qituvchining talaffuzi, ohangi va pauzalariga e'tibor qaratib, uni takrorlaydilar. Bunday mashqlar o'quvchilarning to'g'ri o'qish malakasini rivojlantirish bilan birga, nutq madaniyatini ham shakllantiradi.

Ifodali o'qishni rivojlantirishda **rollarga bo'lib o'qish** metodi alohida ahamiyatga ega. Dialoglarga boy matnlarda o'quvchilar qahramonlar rolini ijro etib o'qiydilar. Bu usul qahramonlarning xarakterini chuqurroq tushunishga, ularning his-tuyg'ularini ifodalashga va matn mazmunini yaxshiroq o'zlashtirishga yordam beradi. Shu bilan birga, o'quvchilarda erkin muloqot qilish va jamoa bilan ishlash ko'nikmalari rivojlanadi.

Matnni tahlil qilish o'quvchilarning fikrlash faoliyatini rivojlantiruvchi muhim bosqich hisoblanadi. Tahlil jarayonida o'quvchilar matnning mavzusi va asosiy g'oyasini aniqlaydilar, qahramonlarning xatti-harakatlarini baholaydilar hamda voqealar o'rtasidagi sabab-oqibat bog'liqligini tushuntiradilar. O'qituvchi “Matndan qanday xulosa chiqarish mumkin?”, “Qahramon nima uchun shunday yo'l tutdi?”, “Siz uning o'rnida bo'lganingizda qanday qaror qabul qilardingiz?” kabi savollar orqali o'quvchilarni tahliliy fikrlashga undaydi.

Matn ustida ishlashda **savol-javob, aqliy hujum, klaster, Venn diagrammasi, konseptual xarita** kabi interfaol metodlardan foydalanish samarali natija beradi. Ushbu usullar yordamida o'quvchilar matndagi asosiy va ikkinchi darajali fikrlarni ajratishni, ma'lumotlarni taqqoslashni va umumlashtirishni o'rganadilar. Natijada matnni tushunish darajasi oshadi va bilimlar mustahkamlanadi.

Matnni ifodali o'qish bilan tahlil qilishni uyg'unlashtirish uchun ijodiy topshiriqlardan foydalanish ham muhimdir. O'quvchilarga matnga boshqa yakun yozish, qahramon nomidan voqealarni hikoya qilish, matn asosida dialog tuzish yoki sahna ko'rinishini tayyorlash vazifalari berilishi mumkin. Bunday topshiriqlar o'quvchilarning tasavvuri, nutqi va ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Ifodali o'qishni baholashda faqat o'qish tezligiga emas, balki talaffuzning aniqligi, intonatsiyaning to'g'riligi, pauzalarga rioya qilinishi va matn mazmunining ifodalanishiga ham e'tibor qaratish zarur. Matnni tahlil qilishni baholashda esa o'quvchining matn mazmunini qay darajada tushungani, asosiy g'oyani aniqlay olishi, savollarga mantiqiy javob berishi va mustaqil xulosa chiqarishi muhim mezon bo'lib xizmat qiladi.

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ifodali o'qishni rivojlantirishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Audio va videoyozuvlar, elektron darsliklar,

multimedia taqdimotlari hamda interaktiv platformalar yordamida o'quvchilar professional ifodali o'qish namunalarini tinglaydi, o'z o'qishini yozib tahlil qiladi va xatolarini bartaraf etadi. Bu esa o'qish jarayonining samaradorligini yanada oshiradi.

Shunday qilib, o'qish darslarida matnni ifodali o'qish va tahlil qilish usullaridan kompleks foydalanish o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirish, nutq madaniyatini shakllantirish, tanqidiy va mantiqiy fikrlashini rivojlantirish hamda matnni chuqur anglash kompetensiyasini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur metodlarning muntazam qo'llanilishi ta'lim sifatini oshirish va kitobxon avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – 416 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim fanlari bo'yicha Milliy o'quv dasturi. – Toshkent, 2022.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2022.
4. G'afforova T., Nurullayeva Sh. O'qish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
5. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Noshir, 2022.
6. Safarova R., Hamidov H. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
7. Ro'ziyeva D., Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2019.
8. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2008.
9. Matchonov S. Boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
10. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. – Paris: OECD Publishing, 2023.
11. PIRLS International Study Center. PIRLS 2021 Assessment Frameworks. – Amsterdam: IEA, 2021.
12. Rasinski T.V. The Fluent Reader: Oral and Silent Reading Strategies for Building Fluency, Word Recognition, and Comprehension. 2nd ed. – New York: Scholastic, 2010.
13. Allington R.L. What Really Matters for Struggling Readers: Designing Research-Based Programs. 3rd ed. – Boston: Pearson, 2012.
14. Vygotsky L.S. Thought and Language. – Cambridge, MA: MIT Press, 1986.
15. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education – A Tool on Whose Terms? – Paris: UNESCO, 2023.